

Nánay István

Ajánlás Merő Béla Volt egyszer... egy Reflex Színpad című könyvéhez

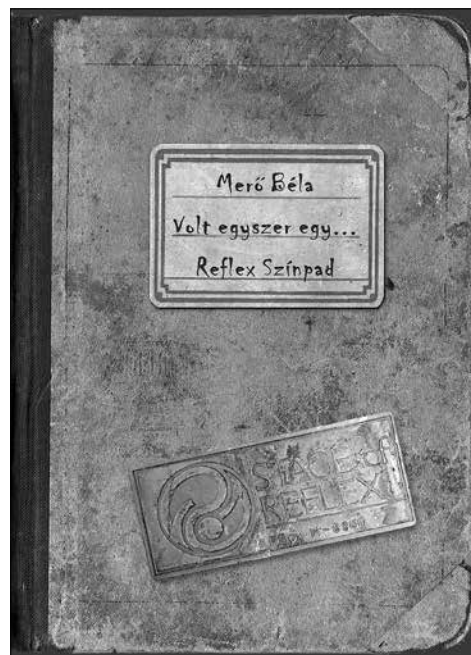
Egy könyvhöz bevezető ajánlást írni hálás feladat is, meg nem is. Ha a téma érdekes és a könyv jól van megírva, minek az ajánlás? Ellenkező esetben, egy érdektelen tárgyú és unalmas munkán semmilyen ajánlás sem segít.

Merő Béla visszaemlékezése nem szorul pártoló ajánlásra. A legendás Reflex Színpad történetét aligha tudna más pontosabban, hitelesebben, ugyanakkor érzékenyebben megírni, mint ő, aki 1970-ben megálmodta, majd szívós szervező munkával létrehozta Zalaegerszegen azt az együttest, amely rövid időn belül az ország egyik legprogresszívabb kísérletező és alkotó színházi műhelyévé vált.

Csaknem a kezdetektől figyelemmel kísértem a Reflex munkáját (ennek lenyomata e kötetben is fellelhető), csak úgy, mint az akkoriban, szűk egy évtized alatt létrejött számos más amatőr színházét. Ezeket ma alternatívnak vagy függetlennek mondanánk, de azokban az évtizedekben csak hivatásos színház és amatőr mozgalom létezett, és a státusukat tekintve amatőr, de működésüket és teljesítményüket nézve professzionális csoportokra jobb híján alakult ki ez az elnevezés.

Néhány egyetemi együttes (például Budapesten az Universitas Együttes, a Vári Irodalmi Színpad, a Szkéné Együttes, Szegeden az Egyetemi Színpad) és fővárosi csoportosulás (Kassák Színház, Orfeo Együttesek) mellett három jelentős iparral rendelkező városban jött létre kiemelkedő színházi csoport: a Reflex mellett Tatabányán a Bányász és Miskolcon a Manézs Színpad. Ezek az amatőr színházak többnyire a hivatalos és általánosan érvényesítendő realizmussal szemben határozták meg magukat, s ez nemcsak abban nyilvánult meg, hogy mást és máshogy játszottak, mint a profi intézmények, hanem abban is, hogy számukra az alkotófolyamat egyik leglényegesebb feltétele a közösség volt. Erős és karizmatikus vezetők köré csoportosultak a fiatalok, és nem csak, vagy nem elsősorban előadások megszületését ambicionálták, sokkal inkább az együttlétet, a közös gondolkodást, az önművelést, a testi-lelki felkészülés (tréningek, etűdözések stb.) különböző formáit.

A politikai és hivatali – sőt, nem ritkán rendőri – hatalom számára éppen a szabad gondolkodás terepeit jelentő közösségek léte

volt gyanús és üldözendő. Az együttesek ellehetetlenítési folyamata 1972-75 között tetőzött, amikor számos csoport kénytelen volt beszüntetni vagy rövidebb-hosszabb átmeneti időre felfüggeszteni működését. A Reflex Színpad története jól dokumentálja ezt a folyamatot, hiszen számos előadását tiltották be. De az együttes végleges betiltása nem következett be, ami sok mindennek és sok mindenkinek köszönhető. Többek között annak is, hogy Zalaegerszegen egy évtizeden át a Reflex képviselte a színházi állandóságot, és évről évre jelentősebb produkciókkal bizonyította, hogy a város sajátos hangú, önálló szellemiségű kulturális intézményévé vált.

Abban, hogy Zalaegerszegen állandó kőszínház létesült, szintén szerepet játszott a Reflex és személy szerint Merő Béla. A Reflex előadásai nemcsak a megyeszékhelyen, hanem annak tágabb környékén és a megye határain túl is felkeltették a színház iránti érdeklődést, és az a formanyelv, amit az együttes képviselt, jó alapot adott ahhoz is, hogy a Ruszt József vezette hivatásos társulat akkoriban korszerűnek számító stílusa többé-kevésbé nyitott befogadókra talált.

S ezt nemcsak az előadások készítették elő, hanem az a színházzal színházra nevelési program is, ami végigkísérte a Reflex két évtizedét. Ez a komplex program a színésznevelés különböző formáit éppen úgy magába foglalta, mint a kicsikkel való foglalkozást, a csoport bázisán, a Móricz Zsigmond Művelődési Házban rendszeressé váló befogadó színházi tevékenységet, illetve a színházról, a művészetekről, s egyáltalán: az életről szóló tematikus vagy kötetlen beszélgetéseket.

Miként az amatőr színházak mindegyike, a Reflex Színpad is számos külföldi meghívásnak tehetett eleget, s ezek az utazások nemcsak az együttes sikereit gyarapították; minden találkozó újabb ablakot nyitott a kortárs színházi világra, s olyan alkotókkal és trendekkel lehetett megismerkedni, akik és amelyek a Reflex színházi gondolkozására éppen úgy, mint áttételesen és bűvópatak

szerűen az egész magyar színházkultúra frissülésére is hatottak.

1981, a Hevesi Sándor Színház megalakulása után természetesen némileg módosult a Reflexnek a város kulturális életében betöltött szerepe, funkciója és lehetősége. Ezzel egy időben az amatőr színházak szerte az országban a pozícióvesztés állapotában voltak. A Reflex küldetése és hitvallása nem változott, de a fenntartási körülmények romlásától az utánpótlás (amelynek egy részét a Hevesi Sándor Színház szippantotta fel) szűküléséig számos tényező nehezítette, hogy az együttes a hetvenes évekbeli csúcson teljesítsen.

S bekövetkezett 1989-90, amikor nemcsak új perspektívák nyíltak a társadalom előtt, hanem elkezdődött egy fejtelten értékpusztítási folyamat is. Ennek esett áldozatul a Reflex Színpad, s mindenekelőtt a székhelye, a Móricz Művelődési Ház, amelynek a fenntartók más funkciót szántak. A pusztítás során a gondosan színháznak tervezett tereket éppen úgy megsemmisítették, mint azokat a tárgyi emlékeket (iratokat, fotókat, szövegkönyveket stb.), amelyekből rekonstruálható egy intézmény története. Azzal, hogy Merő Béla vállalta e történelemnek a mából visszatekintő megfogalmazását, megteremtette az alapját a további színháztörténeti kutatásnak.

A kötet egy korról, egy nagyszerű kezdeményezésről, a másként gondolkodás színházi közegben és a színház eszközeivel kiteljesedő speciális terepéről, egy formai és tartalmi szempontból a meglévő normákkal, a kialakult társadalmi és befogadói beidegződésekkel szembemenő „ellenszínház” működéséről ad képet azoknak is, akik nem voltak, nem lehettek részesei a Reflex Színpad előadásainak. A mai színjátszók és rendezők haszonnal tanulmányozhatják az együttes híresen-hirhedetten kemény tréningjeinek gyakorlatsorait.

Azok pedig, akik láthatták egyik-másik reflexes produkciót, netán törzslátogatói voltak a színháznak, felidézhetőnek a maradandó előadás- emlékek. Nekem a

könyv kéziratának olvastakor mindenkélt a Testvérsiratók, A völgy felett lebegő lány (Che Guevera-műsor), az Anyasirató, a Santa Maria de Iquique, a Don Carlos, a Buffó-misztérium és A mutaványosbódé idéződött fel – ezek külön-külön is remek és nagyhatású előadások voltak, de együtt, folyamatot alkotva tanulságos kordokumentumot képeznek.

Az elmúlt fél évszázadra vonatkozó színháztörténeti kutatás súlyos mulasztása, hogy a struktúrán kívüli színházi kezdeményezések rekonstruálása, utólagos doku-

mentálása és összefoglaló elemzése mind-ezidáig elmaradt, holott ma már világosan látható: a színházművészet alakulásáról a kísérleti és új gondolatokat, illetve esztétikát kereső műhelyek s alkotócsoportok vizsgálata nélkül nem alakítható ki érvényes történeti összegzés. Merő Béla könyve ebből a szempontból is hiánypótló.

